

JÁN HNILICA

SVÄTÍ CYRIL A METOD

**HORLIVÍ HLÁSATELIA
BOŽIEHO SLOVA
A VERNÍ PASTIERI CIRKVI**

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

JÁN HNILICA

S V Ä T Í CYRIL A METOD

**HORLIVÍ HLÁSATELIA
BOŽIEHO SLOVA
A VERNÍ PASTIERI CIRKVI**

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

© Ján Hnilica, 1988, 1990, 2012
Cover desing © Anna Chovanová, 2012
© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk“
http: //www.vsss.sk

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Prvé vydanie tohto diela vyšlo v slovenskom jazyku
vo vydavateľstve UNITAS ET PAX v Ríme v roku 1988,
druhé vydanie vyšlo vo vydavateľstve ALFA
v Bratislave v roku 1990

Vedecký redaktor: PhDr. Peter Mulík, PhD.

Zodpovedná redaktorka: Marta Činovská

Obálka Anna Chovanová

Sadzba Anna Chovanová

Tlač PM Turany

Vydanie tretie,

vo Vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov prvé
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-648-9

Každý národ si opatruje svoju tradíciu a údaje o slávnej minulosti. Svätí bratia Cyril a Metod, ktorých životopisy obsahuje táto kniha, patria medzi najdôležitejšie postavy našich dejín a oslavuje ich celý kresťanský svet.

Keďže v minulosti sme boli často nútení zabúdať na tieto naše kresťanské korene národa, toto dielo, ktoré napísal jeden zo znalcov cyrilo-metodského obdobia našich dejín, Ján Hnilica, nám to umožní pripomenúť.

**Venované pamiatke prof. Michala Lacku,
SJ (1920 – 1982)**

STÁŤ PRED METODOM

*V metodskom roku Slovensko sa zide
nie k panychíde, ale k svätým hodom,
a nad národom nebo dúhu sklenie
na potešenie.*

*Na potešenie zarmútenej zeme
oslavujeme – dávam slovo slovu –
smrť Metodovu, ktorý s nami žije
bôľ histórie.*

*Bôľ histórie sa jak stuha pletie
nám cez okvetie žitia od kolísky,
a že sme blízki, na piad' od Golgoty,
cítíme hroty...*

*Cítíme hroty Ježišovho trnia,
bo vlasť nám škornia odpady a zrady...
Náš národ mladý o hlade a smäde
má sa vzdať biede? ...*

*Má sa vzdať biede mládež mnohosľubná
na buchot bubna z medvedej kože? ...
Nepripusť, Bože, z lásky k Metodovi
mladistvé rovy!*

*Mladistvé rovy v kráse dozrievania
srdce nám rania, ale viera predkov
aj tu má svedkov, ktorí čelia zberbe
s dvoj krížom v erbe.*

*S dvojkrížom v erbe do svätyne Matky
chod nie je hladký, ale tá mlad' ide
nie k panychíde... Náhli k veľkým hodom
stáť pred Metodom.*

Gorazd Zvonický

ÚVOD

V roku 2013 si celý kresťanský svet pripomenie 1150. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda k našim predkom. Pre Slovákov mal tento jubilejný rok dvojnásobne väčší význam, pretože hlavným ťažiskom pôsobenia sv. Cyrila a Metoda bola naša rodná vlasť, kde sv. bratia zo Solúna ohlasovali blahozvesť Božieho slova našim slovenským predkom.

Pri príležitosti tohto jubilea sa budú konať početné spomienkové slávnosti, nábožensko-kultúrne stretnutia i vedecké konferencie. Aj Dr. Ján Hnilica chce prispieť k tomuto jubileu. Väčšiu časť svojho života prežil Janko Hnilica v Ríme. Ako stredoškolský profesor dejepisu a zemepisu, prišiel roku 1968 navštíviť svojho známeho brata, biskupa Pavla Hnilicu. Z politických dôvodov sa táto rodinná návšteva zmenila na trvalý pobyt. V Ríme si Janko Hnilica veľmi rýchlo našiel viacero dobrých priateľov. Jedným z nich bol aj nebohý prof. Michal Lacko, SJ. Zblížili sa nielen preto, že obaja boli veselej, dobráckej povahy, ale spájali ich aj spoločné záujmy o slovenskú históriu, hlavne o cyrilo-metodské obdobie.

Časom sa prof. Lackovi podarilo prehovoriť Janka Hnilicu, aby si urobil doktorát na padovskej univerzite. Doktorskú prácu vyhotovil pod vedením prof. Milana Ďuricu. Bola to obsiahla štúdia o Jozefovi Viktorinovi (1822 – 1874). Medzičasom vyšla aj knižne.¹

¹ J. Hnilica: *Jozef Viktorin (1822 – 1874) e la sua opera editoriale letteraria e grammaticale*, Padova, 1979, pp. 178. [Jozef Viktorin (1822 – 1874) a jeho dielo vydavateľské, literárne a gramatické], Padova, 1979, 178 s.

J. Hnilica: *Literárne a gramatické dielo Jozefa K. Viktorina*. Bratislava: Libri Historiae, 2009, 155 s.

Pod priateľským vplyvom prof. Michala Lacku sa Janko Hnilica stále viac venoval štúdiu cyrilo-metodského obdobia našich dejín. Ticho a takmer nepozorovane sa pripravoval na jedného zo znalcov tejto tematiky. V posledných piatich rokoch mesačník *Hlasý z Ríma* uverejňoval jeho príspevky, v ktorých slovom a obrazom sledoval mnohé maľby znázorňujúce našich svätých vierozvestov v Ríme a v Taliansku. Jeho opisy a komentáre sú svedectvom dobrej znalosti prameňov i odbornej literatúry o misionárskej a kultúrnej činnosti sv. Cyrila a Metoda.

O jeho vedomostiach sme sa znova presvedčili aj v jubilejnom roku 1985. Janko Hnilica nás príjemne prekvapil svojimi poslednými príspevkami a prednáškami. Pre Cyrilometodský zborník pripravil obsiahlu štúdiu *Sv. Cyril a Metod – ich pomer k Sv. písmu a vzájomné vzťahy s Rímom* a príspevok *Osudy hrobu a pozostatkov sv. Cyrila*. Na sympóziu Ústredia slovenských intelektuálov (ÚSKI) v Dulikene (26. mája 1985) mal prednášku *Vzťahy medzi sv. Metodom a Rímom*. Na Medzinárodnom kongrese *Christianity among the Slavs* v Ríme (v dňoch 8. – 11. októbra 1985) mal príspevok o cyrilo-metodskom kulte v Ríme a Taliansku (*Luoghi di culto dei Ss. Cirillo e Metodio a Roma e in Italia*).

Toto sa žiadalo povedať na vysvetlenie, prv než sa čitateľ zahľbí do čítania tejto práce Janka Hnilicu. Do rúk slovenskej verejnosti sa dostáva nie rozsiahla, ale informatívna a duchovne obohacujúca knižočka, ktorá je výsledkom usilovnej práce a trpezlivého výskumu. Autor v nej podáva svieži a nekomplikovaný pohľad na blahodarnú činnosť našich národných apoštolov a spolupatrónov Európy. Tento slovenský príspevok k cyrilo-metodskému jubileu, písaný s láskou a vďačnosťou, chce byť malou splátkou dlhu našim vierozvestom. Verím, že čitateľ si prečíta prácu Janka Hnilicu so záujmom a úžitkom.

Bratislava 15. septembra 2012

František Vnuk

ŽIVOT A ČINNOSŤ SV. CYRILA A METODA A ICH ŽIAKOV

RODISKO, NÁRODNOSŤ A PÔVOD KONŠTANTÍNA A METODA

Rodiskom bratov Konštantína a Metoda bol Solún (Thessaloniké), po Carihrade druhé najväčšie a najvýznamnejšie mesto v Byzantskej ríši. Začiatkom IX. storočia sa v Solúne a najmä na jeho okolí hovorilo nielen po grécky, ale aj po slovansky, lebo Slovania sa tu usadili už v VI. storočí. Ich otec Lev, hlboko veriaci muž, zastával v Solúnskej župe vysoký vojenský úrad *drugaria*, zástupcu stratéga – vojvodu. Tento úrad zverovali vtedy len spoľahlivým Grékom. Ich bohabojná matka sa menovala Mária. Obaja rodičia pochádzali zo vznešeného rodu². Mali sedem detí. Ich najstarší syn, rehoľným menom nazývaný Metod, sa narodil okolo roku 815. Jeho krstné meno nie je známe. Pravdepodobne sa menoval Michal.

Najmladší z detí, Konštantín, sa narodil roku 827. O jeho mladosti nám dosť obsírne rozprávajú staroslovenské životopisy (ŽK, ŽM), kým o Metodovi sa zmieňujú len veľmi málo. O ostatných súrodencoch sa nám v prameňoch nič nezachovalo.³

² F. Grivec, *Slovanští apoštolé sv. Cyril a Metod*, Olomouc, 1927, ss. 11 – 13 (ďalej len F. Grivec, *Slovanští*); J. Stanislav, *Slovanskí apoštolí Cyril a Metod a ich činnosť vo Veľkomoravskej ríši*, Bratislava, 1945, s. 8 (ďalej len J. Stanislav).

³ M. Lacko (1920-1982) vo svojej knihe: *Sv. Cyril I Metod*, Rím, 1971 (ďalej len M. Lacko) na ss. 9 – 10 použil tieto názvy pre hlavné pramene k cyrilometodským dejinám, a) Staroslovenské Žitie sv. Konštantína-Cyrila (skratka ŽK); b) Staroslovenské Žitie sv. Metoda (ŽM); c) Žitie italské (ZI); d) Žitie bulharské (ŽB).

Na druhej strane slovenskí historici vo vlasti spomenuté pramene nazývajú: a) Život Konštantína (ŽK); b) Život Metoda (ŽM) atď.

M. Lacko, ss. 15 – 16., J. Stanislav, s. 8., A. Salajka, *Úvod do studia staroslověnskeho jazyka a písemnictví*, Praha, 1967, s. 21 (ďalej len A. Salajka).

Najnovšie práce niektorých bádateľov polemizujú s doteraz všeobecne používanou etnickou terminológiou pre územie, na ktorom vládli Mojmír, Rastislav a Svätopluk. Ide predovšetkým o pomenovanie *Veľká Morava*, o ktorom sa títo bádatelia domnievajú, že je nepresné, pretože sa nevyskytuje v súčasných prameňoch tej doby. Najstaršie historické pramene z cyrilometodského času poznajú poväčšine označenia Morava, Kráľovstvo moravské, Kráľovstvo Svätoplukovo a pod.

Prof. M. S. Ďurica v jednej zo svojich prác o tom napísal:

„Zachovalo sa pomerne veľké množstvo historických prameňov v latinskom jazyku, ktoré alebo priamo siahajú do onej súčasnosti - teda do IX. storočia - alebo, aj keď ich poznáme z neskorších prepisov, v pôvodinách vznikli v tom čase. Tieto dokumenty označujú štát Rastislava a Svätopluka ako Maraha, Marahava, Maravia, Moravia, Moravia; ani jeden prameň nemá prídavok Veľká. Túto formu po prvý raz použil cisár Konštantín VII. Porfirogennétos v ďalekej Byzancii, a to v diele O spravovaní ríše, ktoré napísal v polovici X. storočia, teda asi pol storočia po páde Moravskej ríše. Ale aj on – písal po grécky – v tom diele dva razy síce hovorí o Veľkej Morave, ale trikrát používa iba Morava... Ale ani v slovanských prameňoch, z ktorých mnohé vznikli na území Rastislavovho a Svätoplukovho štátu, nenachádzame ani len najmenšie stopy po Veľkej Morave. Po prvý raz sa tento prívlastok objavuje až v bulharskej pamiatke Uspenije Kirilla, ktorej zachované rukopisy nie sú staršie ako zo XIV.-XVI. storočia, kým jej pôvod odborníci kladú do XI.-XIII. storočia...“ (M. S. Ďurica, *Slovenský národ a dielo svätého Metoda*, Padova, 1986, ss. 10, 17-18. Ďalej len M. S. Ďurica, *Slovenský*. Tam aj podrobnejšie o tejto problematike).

Aj iný súčasný slovenský historik M. Kučera píše vo svojej práci o argumente toto:

„Retrospektívny obraz o Veľkomoravskej ríši podáva dielo byzantského cisára Konštantína Porfirogeneta *De administrando imperio* (O spravovaní ríše). Učený cisár dal podnet nielen na veľkú 53-zväzkovú historickú encyklopédiu, ale aj sám sa zúčastnil na jej zrode ako autor. Jeho diela sú serióznym zdrojom informácií. Bohato využíval archív vyslancov byzantského dvora, ale aj všetky dostupné recenzné zdroje. Možno nechtiac, možno z neporozumenia utvoril aj názov Veľká Morava, ktorý sa zaužíval a živý je dodnes.“ (M. Kučera, *Postavy veľkomoravskej histórie*, Martin, 1986, 254 s., ďalej len M. Kučera).

Obdobná situácia je pri termínoch „Slovien“, „Slovieni“, „sloviensky“. Niektorí filológovia a historici sa dištancujú od používania týchto foriem a namiesto nich používajú označenia „Slovák“, „Slováci“, „slovenský“, často s prívlastkom „starý“, „stredoveký“ a pod.

Na základe svojich štúdií robí napr. A. Ruttkay takýto záver:

„Kontinuita slovenského osídlenia a z toho vychádzajúce objektívne právo používať etnické označenie ‚Slováci‘ vo včasnom stredoveku je všeobecne uznaným faktom (pozri Ratkoš 1984, Marsina 1984). (A. Ruttkay, *Problematika historického vývoja na území Slovenska v 10.-13. storočí z hľadiska archeologického bádania, Veľká Morava a počátky československé štátnosti*, Praha – Bratislava, 1985, 147 s.).

Prof. M. S. Ďurica v uvedenej práci o tejto problematike píše: ... „Že obyvateľstvo ústredného jadra Rastislavovej a Svätoplukovej ríše tvorili Slováci, to už dnes napospol konštatujú historici a jazykovedci rozličných národov... Uvedme tu iba niekoľko príkladov.

Už v roku 1889 chorvátsky jazykovedec dr. Tomislav Maretič zastával mienku, že názvy Morava a Panónia boli topografickej a nie etnografickej povahy a že na obidvoch týchto územiach v IX. storočí sídlil slovenský národ... V univerzitnej príručke o slovanských jazykoch, ktorú spracoval kolektív poľských slavistov v roku 1954, čítame: „Nakoľko práve celé Slovensko patrilo bezpochyby do onej ríše a dôležité strediská jej politického i kultúrneho života boli na slovenskom území, literatúra jazyka staro-cirkevno-slovenského sa musela bezpochyby rozvíjať na Slovensku v poslednej štvrtine IX. storočia“ ...Poukážme tiež na najnovšie veľdielo *Dejín Bulharska* - 14 zväzkov formátu encyklopédie - na ktorom teraz pracujú historici Bulharskej akadémie vied v Sofii. V druhom zväzku tohto diela, ktorý vyšiel v roku 1981, na veľkej mape „*Bulharsko v IX. Storočí*“ medzi národmi, s ktorými susedilo vtedajšie Bulharsko, sú celkom jednoznačne uvedení „Slováci“... (Bulharom – ako ani Nemcom, Chorvátom, Poliakom a iným – ani nenapadne, aby z Rastislavových a Svätoplukových Slovákov robili „Slovienov“) ... Mali by sme teda hovoriť a písať o našich predkoch od samých počiatkov ako o Slovákoch, prípadne pre najstaršie obdobia o dávnych Slovákoch, potom o stredovekých Slovákoch, atď. Náš jazyk taktiež mali by sme od samých začiatkov jeho samostatného vývoja, najmä však od IX. storočia nazývať jednoznačne slovenským jazykom, rozlišujúc podľa periodizácie dejín najstaršiu slovenčinu, stredovekú slovenčinu, atď., a územie, na ktorom Slováci aspoň od VI. storočia bezpochyby bývajú, pracujú, tvoria a bojujú, mali by sme tiež jednoznačne volať Slovenskom“ (M. S. Ďurica, *Slovenský*, s. 18-21. Tam aj podrobnejšie o vývine tejto problematiky). Pozri tiež citovanú knihu M. Lacku, *Sv. Cyril a Metod a P. Dvořák, Úhol pohľadu na Metoda a jeho boj*, Práca, 15. februára 1986.

Čo sa týka národnosti Konštantína a Metoda, niektorí odborníci, berúc do úvahy vynikajúcu úroveň ich prekladov, usudzujú, že boli Slovania, alebo že aspoň matka bola slovanskej národnosti.⁴ Všeobecná mienka slavistov sa zhoduje s mienkou vyjadrenou v liste pápeža Pia XI. biskupom Česko-Slovenska a Juhoslávie z roku 1927, že Konštantín a Metod boli Gréci. Nedávno grécky

Š. Polakovič vo svojej knihe *Vidiny o slovenskom národe*, Hamilton, 1983, ss. 68 – 69, ďalej len S. Polakovič, sa nad týmto problémom okrem iného zamýšľa takto: „Vďaka našim historikom, archeológom a lingvistom môžeme spokojne bez nádychu akéhokoľvek nacionalizmu trvať na tvrdení, že Veľká Morava bola slovenská a že dnešní Slováci sú jedinými priamymi potomkami toho, čo sa historicky volalo Veľkou Moravou.

Ak v našom detstve Jozef Škultéty napísal proti Chaloupeckému, že Veľká Morava Mojmirova, Rastislavova a Svätoplukova bola štátom naším, t. j. slovenským a teda nie česko-slovenským, ako to nanucujú zvyšky čechizačných snáh na Slovensku..., tak nevyjadroval nijaký osobný objav, lež len zopakoval to, čo bolo stále v podvedomí národa a čo jasne vyjadrili naši vzdelanci počnúc 16. storočím tak, ako ich nechal defilovať pred našimi očami A. Baník: Benedikti z Nedožier, Jakobeus, Horčička, Szent-Iványi, Michalovič Sečanský, Timon, Magin, Matej Bel, Papánek, Szölössi, Fándly, Bernolák, Hollý. Teda slovenskosť Veľkej Moravy bola presvedčením slovenských vzdelancov ešte z čias pred prebudením európskych národov. Tento pohľad treba mať pred očami ako veľmi závažnú skutočnosť, i keď vtedy nemal ráz vedeckého dôkazu. Tieto dôkazy prišli až neskôr... Sme jedinými, dnes žijúcimi priamymi etnickými potomkami Veľkomoravskej ríše, lebo naši najbližší bratia, bývajúci na Morave boli skoro celkom počistení, ako boli ponemčení Slováci bývajúci vo východnom Rakúsku a pomaďarčení Slováci v Zadunajsku. Na tieto stratené územia, hej, že môžeme my Slováci aplikovať Kollárovo slová: *„Stoj, noha, posvätné sú miesta, kdekoľvek kráčaš“*, lebo do dnešného dňa mená miest, riek i potokov hovoria o našej prítomnosti na oných územiach...

Počistenie moravských Slovákov nijako neoprávňuje hovoriť o Veľkej Morave ako o prvom československom štáte, ako sa to niekedy píše...

⁴ M. Lacko, *I santi Cirillo e Metodio, vincolo tra Constantinopoli e Roma*, The Common Christian Roots of the European Nations, Florence, 1982, s. 38. (ďalej len Lacko, I santi); J. Stanislav, s. 13; E. Pauliny, *Dejiny spisovnej slovenčiny*, Bratislava, 1983, s. 24. (ďalej len E. Pauliny).

profesor Konštantín G. Bonis urobil výskum ich rodokmeňa a dokázal, že rodina ich otca Leva bola spríbuznená s rodinami významných gréckych osobností, akými boli sv. Theodor Studita (759 – 826), Jozef Hymnograf, cisárovná Teodóra, patriarcha Parasios, patriarcha Fócius, atď. Ich matka Mária podľa spomenutého výskumu, bola dcérou cisára Konštantína VI.⁵

MLADOSŤ KONŠTANTÍNA A METODA

Prvorodený syn Metod bol už od detstva veľmi obľúbený nielen pre pekný telesný vzrast, ale najmä pre bystrý rozum. Študoval právo v rodnom Solúne, aby po skončení štúdia, podobne ako jeho otec, zaujal miesto v štátnej správe. Keď sa cisár dozvedel o jeho schopnostiach, vymenoval ho za správcu (archonta) jednej župy Byzantského cisárstva, ktorá mala prevažne slovanské obyvateľstvo. Rozkladala sa pravdepodobne v Macedónsku okolo rieky Strumy⁶. Túto funkciu zastával asi v rokoch 843 – 856⁷. V jeho „Žití“ a o ňom píše:

„Keď Metod strávil v tom kniežatstve mnoho rokov a videl mnoho búrlivých rozbrojov⁸ v tomto živote, zamenil vôľu pozemských temnôt nebeskými myšlienkami. Lebo nechcel svoju šľachetnú dušu znepokojovať vecami netrvajúcimi na veky. A nájduť (vhodnú) príležitosť, zriekol sa kniežatstva a odišiel na Olymp⁹, kde žijú svätí

⁵ M. Lacko, i Santi, s. 38.

⁶ F. Grivec, *Slovanští*, s. 14. M. Lacko, s. 16

⁷ F. Dvorník, *Byzantské misie u Slovanů*, Praha, MCMLXX, s. 76. (Ďalej len F. Dvorník).

⁸ Pravdepodobne k tomu dopomohli okolnosti: nesúhlas s používanými metódami byzantských Grékov pri potláčaní buriacich sa Slovanov a násilné odstránenie byzantskej vlády, ktorá bola solúnskym bratom priaznivo naklonená.

⁹ Ide o kláštor na hore Olymp v severozápadnej časti malej Ázie, kde

otcovia (mnísi). Keď tu prijal rehoľnú tonsúru, obliekol sa do čierneho (mníšskeho) rúcha, cvičil sa pokorne v poníženosti, zachovával úplne všetky mníšske pravidlá a venoval sa knihám“ (ŽM III).

Mladší Konštantín získal nižšie vzdelanie vo svojom rodisku. Vynikal zbožnosťou, neobyčajným nadaním a húževnatosťou. Už od mladosti vybral si za patróna – vodcu vo svojich štúdiách svätého Gregora Naziánskeho (330 – 390)¹⁰, nazývaného tiež „Teológom“. Tento titul si získal za prednesenie vynikajúcich rečí z teológie, ako aj za výklad tých najťažších otázok z tohto odboru. Konštantín spočiatku čítaval jeho básne a niektoré jeho spisy sa naučil naspamäť. Na počesť sv. Gregora Naziánskeho zložil aj krátku modlitbu, ktorú odriekaval hlavne pred učením. Postupne sa s mimoriadnym záujmom snažil vhlbiť do teologických prác tohto veľkého východného učiteľa Cirkvi, ale tu pochopiteľne narážal na isté ťažkosti pre nedostatok primeraného vzdelania.

KONŠTANTÍN V CARIHRADE

Keď mal Konštantín asi štrnásť rokov, zomrel mu otec. Zodpovednosť za jeho ďalšie vzdelanie prevzal Theoktist, cisársky kancelár (logotét), ktorý bol azda priateľ alebo dokonca otcov príbuzný. Logotét vo funkcii prvého ministra povolal talentovaného mladíka v roku 842 alebo 843 na cisársku odbornú školu do Carihradu, aby sa tam vzdelával v tej istej škole, kde aj mladý cisár Michal III. (842 – 867).

V Carihrade mladý Konštantín zažil ešte dozvuky

bolo počínajúc od VIII. storočia stredisko mníšskeho života. V IX. storočí tu bolo asi 30 veľkých kláštorov a v osamelých skalnatých previsom množstvo pustovní.

¹⁰ Sv. G. Naziánsky je jedným z troch najslávnejších teológov IV. storočia spolu so sv. Bazilom Veľkým a sv. Groghorom Nysénskym, ktorí bránili pravú vieru proti ariánom.

posledného obrazoboreckého hnutia za cisára Teofila (829 – 842). Jeho manželka Teodora (842 – 856), ktorá vládla namiesto maloletého syna Michala III., skoncovala s obrazoborectvom hneď po Teofilovej smrti, keď roku 843 odstránila neschopného patriarchu Jána VII. Gramatika (834 – 843) a za patriarchu vymenovala pravoverného biskupa Metoda (843 – 846/847). Pri obnove cisárstva pravou rukou cisárovnej bol kancelár Theoktist.¹¹

KONŠTANTÍNOVA VEDECKÁ PRÍPRAVA

Životopisec nám popisuje Konštantínovo štúdium v Carihrade takto: „Keď prišiel do Carihradu, oddali ho učiteľom, aby sa učil. Za tri mesiace sa naučil gramatiku a potom sa pustil do ostatných náuk. Študoval Homéra, geometriu u Leva, a dialektiku i iné filozofické náuky u Fócias. Okrem toho rétoriku, aritmetiku, astronómiu, muziku a ostatné helénske umenia“ (ŽK IV).

Nadaný Konštantín dostal takto možnosť vzdelávať sa u najvýznamnejších profesorov svojej doby. Rektorom cisárskej vysokej školy bol povestný Lev, prímením Matematik, bývalý biskup v Solúne. Pre svoju skromnosť a bystrosť bol Konštantín obľúbeným žiakom Fócias¹². Hoci jeho životopisec spomína len študijné predmety, ktoré tvoria okruh tzv. svetského vzdelania, Konštantín nezanedbával ani teológiu a štúdium Sv. Písma. Pokračoval v štúdiu svojho obľúbeného autora sv. Gregora Naziánskeho a iných gréckych cirkevných spisovateľov. Pohrúžil sa tiež do mystického diela Dionýza Areopagitu a poznal ho skoro naspamäť¹³.

¹¹ M. Lacko, ss. 19 – 23; F. Grivec, *Slovanští*, ss. 14 – 20, 23.

¹² A. Salajka, s. 21; F. Grivec, *Slovanští*, s. 24.

¹³ M. Lacko, s. 24; F. Pastrnek, *Dějiny slovanských apoštolů Cyrila a Metoda*, Praha, 1902, s. 42. (Ďalej len F. Pastrnek).

Pritom si zachoval poníženosť, venoval sa duchovnému životu a vyhýbal sa svetskému hluku. Svoj postoj k vzdelaniu Konštantín vyjadril slovami: „Poznávanie božských a ľudských vecí, nakoľko sa môže človek priblížiť Bohu, učí človeka, že svojimi skutkami sa má stať podobný svojmu Stvoriteľovi“ (ŽK IV).

Keď sa jeho skoro šesťročné štúdium v cisárskej škole chýlilo ku koncu, kancelár Theoktist v snahe získať ho pre štátnu službu predložil Konštantínovi veľmi lákavú ponuku. Chcel mu dať za manželku nevlastnú dcéru. Ale Konštantín mal už plán pre svoj život vyhladnutý: „To všetko je zaiste veľký dar, ale len pre tých, ktorí si to želajú. Pre mňa niet nič lepšieho, než učenie; ním chcem nazhromaždiť vedomosti a hľadať pradedovskú česť a bohatstvá“ (ŽK IV). Vtedy vymenovali Konštantína za patriarchovho archivára¹⁴.

Pred nástupom do služby u patriarchu Ignáca (847 – 858) bol Konštantín asi v roku 849 vysvätený¹⁵ za diakona¹⁶. Vo funkcii archivára zostal Konštantín len pomerne krátko. Tak ako jeho brat Metod, Konštantín sa zriekol svojho vysokého úradu a odišiel do kláštora pri Bosporskej úžine. Pravú príčinu jeho odchodu nepoznáme. Je však takmer isté, že úrad chartofylaxa, teda

¹⁴ Archivár (chartofylax) mal vo všeobecnej cirkevnej správe nielen dôležité slovo, ale tiež veľmi mnoho povinností: predvádzal návštevníkov pred patriarchu, podával návrhy na menovanie cirkevných hodností, prijímal listy, pripravoval zasadnutia cirkevného súdu a zúčastňoval sa na častých a zložitých cirkevno-politických rokovaniach. V neprítomnosti patriarchu na dôležitejších rokovaniach bol archivár jeho zástupcom. Pri výkone svojej funkcie mával prednosť aj pred biskupmi, hoci tradične túto funkciu zastával len diakon.

¹⁵ Konštantínova vysviacka pred nastúpením do funkcie archivára bola podľa niektorých odborníkov kňazská, podľa iných len diakonská. Vek mal podľa byzantských zvyklostí príliš mladý pre udelenie kňazského svätenia. A patriarcha Ignác známy svojou prísnosťou v dodržovaní kanonických predpisov by bol sotva poskytol potrebný dišpenz.

¹⁶ F. Dvorník, s. 75; M. Lacko, s. 26 – 27.

archivára, bol nielen administratívne náročný, ale aj rušný. A tak Konštantínovi ostávalo len veľmi málo času na súkromné štúdium, čo sa priečilo jeho snahám. Okrem toho je známe, že patriarcha Ignác bol askéta, svätec a človek vysokých morálnych hodnôt, ale nežičil obnove starogréckeho klasického vzdelania, ktoré sa šírilo medzi vtedajšou byzantskou inteligenciou. Jej prívržencom bol aj Konštantín. A to pravdepodobne rozhodlo¹⁷.

Približne šesť mesiacov hľadali Konštantína. Keď ho našli, nevedeli ho presvedčiť, aby sa vrátil na predchádzajúce pôsobisko. Kancelárovi však stále záležalo na tom, aby mal svojho chránenca v Carihrade, a ponúkol mu miesto profesora filozofie na Vysokej dvornej škole. Konštantín ho rád prijal, pretože to vyhovovalo jeho záľubám.

KONŠTANTÍN PROFESOROM FILOZOFIE

Prv, ako Konštantín zaujal určené miesto katedry filozofie, musel sa podrobiť verejnej skúške, aby dokázal svoju spôsobilosť. Bol poverený brániť učenie Cirkvi o uctievaní obrazov proti expatriarchovi Jánovi VII., ktorého Synoda roku 843 zosadila z úradu carihradského patriarchu a internovala v kláštore Kleidion¹⁸ na brehu Bospora. Konštantín nastúpil na katedru filozofie roku 850 alebo začiatkom roku 851. Pravdepodobne učil so svojím bývalým profesorom Fóciom, ktorý sa asi roku 850 profesúry vzdal, aby mohol Teoktistovým pričinením nastúpiť úrad ríšskeho kancelára. (Niektoré pramene spomínajú, že ako kolegovia boli dobrí priatelia).

¹⁷ F. Dvorník, s. 77; A. Salajka, s. 22.

¹⁸ Niektorí odborníci sa domnievajú, že pravdepodobne v tomto kláštore došlo k vedeckej dišpute medzi hlavným teológom obrazoborcov Jánom VII. a Konštantínom, ktorý sa v ňom alebo v jeho blízkosti takmer šesť mesiacov ukrýval po tajnom opustení miesta patriarchovho archivára. (F. Dvorník, s. 79); J. Stanislav, s. 11.

Pôsobením na vysokej škole sa mu naskytla jedinečná príležitosť svoje široké vedomosti nielen uplatniť, ale ich aj ďalej prehĺbovať. *Žitie bulharské* o ňom hovorí: „Cyril bol veľký vo vonkajšej (pohanskej) filozofii a ešte väčší vo vnútornej (kresťanskej)“ (ŽB II). Viaceré pramene Konštantínovo meno spájajú s titulom „Filozof“. S určitosťou sa nedá povedať, ako došlo k jeho vzniku. Pravdepodobne ho dostal za výnimočné vedomosti v tejto vednej disciplíne¹⁹. Nemožno presne určiť, ako dlho bol Konštantín profesorom filozofie. Je však isté, že tento úrad zastával čestne a úspešne²⁰.

MISIA K ARABOM DRUHA KONŠTANTÍNOVA DIŠPUTA

Profesori Vysokej dvornej školy okrem prednášania mali za úlohu konať služby cisárskemu dvoru vo vážnych štátnych a cirkevných záležitostiach. V tomto čase arabský kalif Mutawakkil (847 – 861) so sídlom v Samare, požiadal byzantského cisára, aby vyslal k nemu posolstvo. Posolstvo odišlo z Carihradu asi v roku 851. Jeho členom bol aj 24-ročný Konštantín, ktorý len pomerne krátko predtým zaujal svoje profesorské miesto. Konštantínov súhlas ísť k Arabom zaznamenal životopisec takto: „S radosťou idem pracovať za kresťanskú vieru. Veď čo mi je sladšie na tomto svete, ako žiť a umrieť za Svätú Trojicu“ (ŽK VI).

V *Staroslovenskom žítí Konštantína*, (ŽK VI) je zaznačené, že Arabi žiadali usporiadať náboženskú dišputu s vyslanými členmi byzantskej misie. Je tiež možné, že byzantské posolstvo malo zmierniť prenasledovanie kresťanov v Arab-

¹⁹ F. Dvorník, ss. 77-78; M. Lacko, ss. 27 – 30.

²⁰ F. Grivec, *Slovanští*, s. 28. Podľa neho Konštantín dostal titul „Filozof“ za vyučovanie (prednášanie) filozofie.

skej ríši²¹. *Žitie Konštantínovo* sa zmieňuje o misijnom cielei posolstva, t. j. presvedčiť Arabov o vznešenosti kresťanskej viery a o nevysokej hodnote mohamedánskej náuky.

Vďaka Konštantínovmu životopiscovi poznáme obsah viacerých náboženských dišpút, na ktorých sa Konštantín s veľkou horlivosťou zúčastňoval, opierajúc sa hlavne o hlboké poznanie Sv. písma.

PALÁCOVÝ PREVRAŤ V CARIHRADE KONŠTANTÍN A METOD NA OLYMPE

Po skončení misie medzi Arabmi Konštantín znova zaujal miesto profesora filozofie na Vysokej dvornej škole v Carihrade. Koncom roku 855 alebo začiatkom 856 došlo však na cisárskom dvore k palácovému prevratu. Je možné, že tieto udalosti mali vplyv na ďalšiu Konštantínovu činnosť. Opustil svoje profesorské miesto a uchýlil sa do samoty. Spočiatku, keď predtým rozdal majetok chudobným a Pánu Bohu ponechal starosť o zajtrajšok, žil len s jedným sluhom a venoval sa rozjímaniu a knihám.

Po istom čase Konštantín prepustil svojho sluhu a utiahol sa na horu Olymp do toho istého kláštora, v ktorom žil jeho starší brat a ktorý tu prijal rehoľné meno Metod²².

²¹ M. Lacko, ss. 30-34; Prof. F. Dvorník (1893-1975) sa však domnieva, že hlavným poslaním tohto posolstva boli záležitosti štátneho rázu. Byzantská ríša od týchto arabsko-byzantských rokovaní očakávala obnovenie prímeria a zabezpečenie pokoja na východe. To jej malo dopomôcť lepšie čeliť bezprostrednému nebezpečenstvu, ktoré hrozilo z inej strany arabského sveta, zo Sicílie obsadenej Arabmi. V priebehu týchto rokovaní štátneho rázu Arabi žiadali od Byzancie pravidelný poplatok za ochotu zachovať prímerie, s čím Byzantínci nesúhlasili. (F. Dvorník, ss. 285 – 286).

²² Podľa V. Vavříneka, Konštantín po vstupe do kláštora na hore Olymp nezložil plné rehoľné sľuby, ale žil tam len ako tzv. oblát, ktorý mohol z kláštora v určitých prípadoch odísť. (V. Vavřínek, *Církevní misie v dějinách Velké Moravy*, Praha, MCMLXIII, 83 s. Ďalej len V. Vavřínek).